

Ikoner fick betala ett högt pris

Jag säger det på en gång – *Gloria i rasismens skugga* är en omistlig bok! Nu är det sagt.

Elisabeth Åsbrink och **Gloria Ray Karlmark** har skrivit en mästerlig bok om den hänsynslösa vita makten och visat oss rasismens mest nattsvarta sidor, ett gigantiskt mörker. Den borde ingå i skolornas obligatoriska undervisning, läsas och debatteras. Vill vi försöka vara anständiga människor måste vi fortsatt göra allt som står i vår makt för att förhindra att historien upprepar sig.

Den 4 september 1957 skulle den då fjortonåriga Gloria Ray tillsammans med åtta andra svarta ungdomar, som tillsammans kom att få heta *The Little Rock Nine*, börja i den helvita skolan Central High School i Little Rock, Arkansas. De var särskilt utvalda, alla högpresterande och målmedvetna. Allt de ville var att skaffa sig bästa möjliga utbildning och behandlas som jämlikar. I stället möttes de av beväpnade soldater som hindrade dem från att komma in i skolan. *Den dagen tog min barndom slut* konstaterar Gloria Ray.

Gloria kom från en skyddad svart medelklasstillvaro, från en familj som genomsyrades av idealen om att hårt arbete och utbildning är vägen mot rättvisa och jämlikhet. Föräldrarna hade bägge akademiska utbildningar, fadern arbetade som agronom, modern var socialarbetare. De två äldre syskonen studerade på universitet i en annan delstat. Gloria var yngst, naiv och helt oförberedd på det hat och den lynchstämning hon skulle mötas av i den helvita skolan.

Några år tidigare hade Högsta domstolen fattat ett beslut om att segregation av svarta och vita barn i amerikanska skolor var olagligt. Men i Arkansas ville guvernören **Orval Faubus** och

den vita majoriteten sätta sig över det beslutet. De ville tillämpa segregation och gjorde allt för att vidmakthålla den. Till slut blev president **Eisenhower** tvungen att sätta in sina elittrupper för att eskortera ungdomarna in i skolan.

Väl därinne var de dock helt skyddslösa. De placerades alla i olika klasser, utan möjlighet till kontakt med varandra. Trakasserier, våld, dödshot, fysisk och psykisk misshandel blev vardagsmat för de nio eleverna. Glåpord och spottloskor, böcker, skåp och kläder nedsölade med urin och avföring. Eleverna hade enskilda vakter när de rörde sig mellan klassrummen och i korridorerna i skolan. Men de var inte alltid helt pålitliga.

Mina kläder är nästan alltid smutsiga eller blodiga när jag kommer hem. Mamma tvättar dem utan att fråga. Och jag säger ingenting.

Även många av lärarna uttryckte klart att de inte ville ha några svarta ungdomar i skolan. Nio svarta elever – två tusen vita elever. Massans och hatets kraftvar gigantisk men här fanns också en enorm stolthet, makalös beslutsamhet och en mycket stark vilja hos de utsatta ungdomarna. De biter ihop, går till skolan varje dag och tackar högre makter för varje dag de överlever.

Gloria skickas vid ett tillfälle till FBI; s kontor för att lämna sina fingeravtryck. De behövs, säger man, för att kunna identifiera hennes döda kropp.

En annan gång eskorteras ungdomarna ut från skolan liggande på golvet i varsin polisbil för att undkomma den skrämmande mobben utanför.

I am America säger Gloria Ray I boken. Hennes farfar föddes som slav, farmodern kom från Osagefolket. en siouxspråkig indiannation som tillhörde en av de sex indianstammar som fördrevs när Förenta staterna gav bort deras land till de vita. Farföräldrarna levde under små omständigheter. Glorias

far lämnade föräldrahemmet tidigt för att skapa sig ett bättre liv. Mormoderns far var en vit jordägare från Skottland som förälskade sig i en kvinna från Nordafrika och fick tre döttrar. En av dem var Glorias mormor. Tillsammans med sin man blev paret stora jordägare i Mississippi. Bägge gick tyvärr bort tidigt och Glorias mor växte därför upp hos släktingar, på barnhem och på internatskolor. Hon var rödhårig, hade fräknar och ljus hud.

På samma sätt säger Elisabeth Åsbrink; *Jag är Europa*. Hennes morfar var sefard, ättling till de judar som en gång fördrevs från Spanien. Han föddes i det osmanska riket, nuvarande Thessaloniki i Grekland. Morfadern emigrerade till London och träffade mormodern som var puritansk protestant från Frankfurt am Main i Tyskland. Deras dotter, Åsbrinks mor, kom till Sverige, gifte sig med en ungersk-judisk man som med nöd och näppe undkom nazisterna i Budapest. Farfadern dog som slavarbetare åt nazisterna i Ukraina. Hans mor greps av ungerska nazister under utrensningen av Budapests getto och försvann. Delar av slakten gasades i Auschwitz.

På det här sättet förenas deras historier, två kvinnor bägge med bitter erfarenhet av vit makt, och de blir vänner. *Jag är berättaren, hon är berättelsen* säger Elisabeth Åsbrink om den gemensamma boken.

Gloria Ray levererar ögonblicksbilder från sitt fjortonåriga jag som etsar sig fast. Tillsammans och i dialog med Elisabeth Åsbrink återger hon nu, drygt 80 år gammal, hur allting var, gräver återigen upp rädslan och de mest plågsamma minnena. Det hon kanske aldrig tidigare talat med någon om. Tillsammans beger de sig också på en smärtsam resa tillbaka till Central High School.

Sextiosju år senare står Gloria vid samma fönster i samma klassrum, i samma skolbyggnad och ser ut över samma gräsmatta, nu en åldrad kvinna... När jag betraktar Gloria vid min sida förstår jag att hon flyttats tillbaka till det barn hon en

gång var: den fjortonåriga flickan som inser att de vita människorna utanför önskar hennes död... Hon erfar den stunden än en gång. Hon vill aldrig mer tänka på den. Hon blir aldrig fri från den.

Åsbrink ger historiska tillbakablickar, radar upp de politiska och juridiska fakta som sammantaget ledde fram till hur det vita hatet piskades upp i den amerikanska södern. Åsbrink visar på de tydliga sambanden mellan **Jim Crow**-lagarna, segregationslagarna som infördes i flera delstater, den amerikanska vit makt-rörelsen och Nürnberglagarna. **Heinrich Krieger**, en nazistisk jurist som studerade rasistiska lagar i USA tog med sig Jim Crows idéer till Europa och de kom att bli en förebild för den tyska nazismen, med sina rasbiologer, som i sin tur lät sig inspireras av den amerikanska segregationspolitiken.

Vi ser i dag hur samma hat nu vänder tillbaka till Amerika. *Unite the right – Jews will not replace us*. Slagorden som ekade i Charlottes ville-demonstrationerna 2017 bygger på en högerextrem konspirationsteori. Föreställningen om att samhällsinstitutioner, regeringar, medier och banker alla kontrolleras av judar med målet att försvaga och utrota "vita".

Vid stormningen av kongressen i januari 2021 användes tredje rikets symboler och nazismens retorik. Vit makt-aktivister inom olika former av högerextrema grupperingar som Ku Klux Klan och nynazister kom att förenas i sitt gemensamma hat mot den federala regeringen.

Året på Central High School, 223 dagar, blev ett år som totalt förändrade Gloria Rays liv, men det förändrade också den amerikanska historien. Little Rock Nine blev kända som ikoner i medborgarrättsrörelsens historia, fick stå staty, hamnade på frimärken och tilldelades diverse utmärkelser, bland annat landets högsta civila utmärkelse, kongressens guldmedalj. De har givit namn till en ubåt för sin förmåga att hålla ut och

sin orubblighet, för att nämna några.

Men priset de fick betala var oändligt högt. Hatet och hoten riktade sig inte bara mot ungdomarna utan även mot deras familjer. Gloria Rays mor fick sparken från sitt jobb som socialarbetare. Trots två akademiska examina fick hon ingen ny anställning. Hon blev svartlistad i hela staten och fick flytta till en annan stat. Glorias syskon kunde inte komma hem på skolloven från sin skola i Alabama på grund av hot mot familjen. Det blev början till familjens splittring. Gloria Ray fick efter året på Central High flytta till sin morbror för att avsluta sina studier i en annan delstat. Elisabeth Eckford, en annan av de nio, som Gloria Ray och Elisabeth Åsbrink återsåg på sin resa till Little Rock lider svårt av PTSD, har gjort flera självmordsförsök och hennes son, drabbad av psykisk sjukdom, blev skjuten till döds av en polis.

Gloria i rasismens skugga är välskriven, lågmäld och eftertänksam. Nyktert och sakligt presenteras här alla fakta utan några stora åthävor. Texten talar för sig själv. Det är drabbande och stundtals är ögonblicksbilderna så förfärliga att de nästan inte går att ta in.

Elisabeth Åsbrink befäster återigen sin ställning som en av våra allra främsta folkbildare och Gloria Ray Karlmark blir för evigt ihågkommen för sitt mod, sin viljestyrka och förmågan att orka stå ut. Hon konstaterar;

"Jag var fjorton år ung när skolåret började och hundra år gammal vid årets slut."

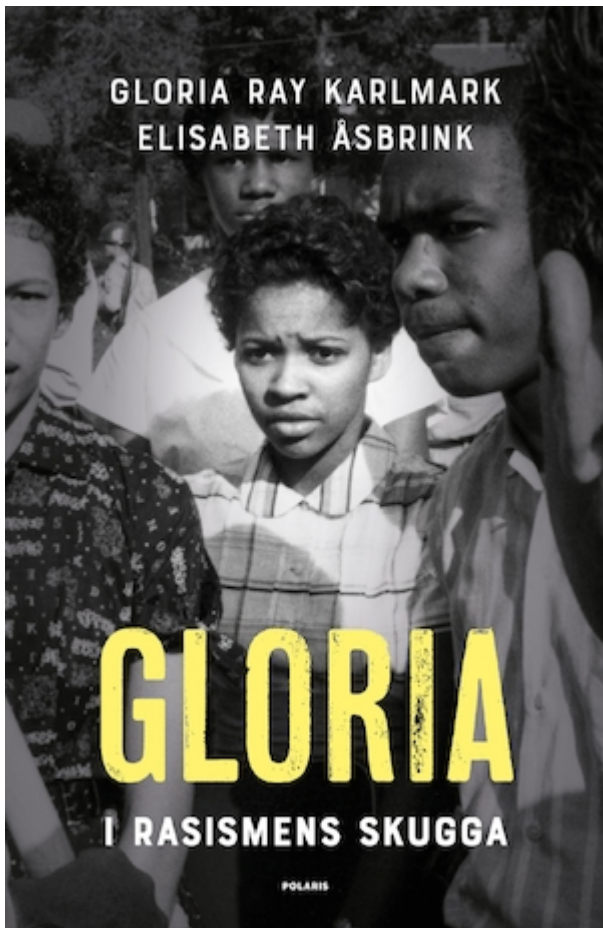
Heléne Nellvik

Gloria i rasismens skugga

Gloria Ray Karlmark

Elisabeth Åsbrink

Polaris, 2024

Elisabeth Åsbrink född 1965 är journalist och en av våra främsta fackboksförfattare, flerfaldigt prisbelönad och

översatt till runt 25 språk. Hennes senaste bok var biografien om Victoria Benedictsson *Mitt stora vackra hat* som kom 2022. Den Augustnominerade *Smärtpunkten*, om mordet i Malexander och Lars Noréns pjäs *Sju tre* har även blivit en uppmärksam tv-serie i SVT.

Gloria Ray Karlmark född 1942 har en examen i kemi och matematik från Illinois Institute of Technology. Hon flyttade till Sverige 1969, gifte sig med **Krister Karlmark**, formgivare och professor vid Konstfack i Stockholm. Hon har haft en lysande yrkesbana som teknisk skribent, systemanalytiker och patentingenjör, med anställningar på IBM och på Philips i Nederländerna. Hon grundade även den internationella [datortidningen](#) *Computers in Industry*, som hon också var redaktör för. Gloria Ray Karlmark var värd för Sommar i P1 år 2016.